Soile Ridanpää,
Erityisasiantuntija
STM YTO TOK
22.9.2023

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

E 26/2023 vp Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta mielenterveyteen

Viite: https://www.eduskunta.fi/pdf/E+26/2023 (e-kirjelmä)
Liite: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2023-AK-20599.pdf (perusmuistio)
Liite: com_2023_298_1_act_en.pdf (europa.eu)
Liite: pp-esitys

Tausta

Suomi julkaisi non-paperin 5.4.2023 ennakkovaikuttamistoimena EU:n mielenterveysaloitteeseen. Läpileikkaavat periaatteiksi valittiin seuraavat: ihmisarvon kunnioittaminen, mielenterveys osaksi kaikkia politiikan aloja, mielenterveys yhteiskunnan pääomana, painopiste mielenterveyden edistämiseen ja ongelmien ehkäisyyn sekä haavoittuvassa asemassa ja tilanteissa olevien ihmisten tukeminen ja auttaminen. Aloitteen sisällölliset painopisteet ovat seuraavat: väestön mielenterveys on edellytys työllisyydelle, tuottavuudelle ja globaalille kilpailukyvylle, erityistä huomiota tulee osoittaa lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseen sekä väestön mielenterveydellä on keskeinen merkitys yhteiskunnan resilienssiin ja vakauteen.

Komissio julkaisi 7.6.2023 tiedonannon kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta mielenterveyteen. Suomen keskeisten asioiden painotukset vastaavat hyvin EU:n mielenterveysaloitteen periaatteita ja sisältöjä. Tiedonantoa käsiteltiin epävirallisessa EU:n terveysministerikokouksessa 27.–28.7.2023 Espanjassa. EU-puheenjohtajamaa Espanjan tavoitteena on, että aloitteesta hyväksyttäisiin neuvoston päätelmät marraskuussa 2023.

Tiedonannon pääasiallinen sisältö

Euroopan komissio nostaa mielenterveyden fyysisen terveyden rinnalle merkittävänä osana ihmisten kokonaishyvinvointia ja terveyttä. Nopeat teknologiset, yhteiskunnalliset ja ympäristöön liittyvät muutokset ovat vaikuttaneet suuresti eri ikäisten ihmisten

jaksamiseen ja selviytymiskykyyn. Viime vuosien vakavat globaalit kriisit ovat entisestään lisänneet eri ikäisten psyykkistä kuormitusta ja erityisesti ne ovat koetelleet nuoria ja niitä, joilla oli jo ennestään mielenterveysongelmia pandemian alkaessa.

Mielenterveyden kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa mielenterveys huomioidaan kaikissa politiikoissa; mielenterveyden edistämiseen ja mielenterveysongelmien ehkäisyyn ja hoitoon tarvitaan poikkihallinnollista yhteistyötä ja toimijoita yli sektorirajojen koskien koko yhteiskuntaa. Kokonaisvaltaisessa lähestymistavassa tulee huomioida niin biologiset ja psykologiset kuin sosiaalisiin yhteisöihin, talouteen, ympäristöön ja turvallisuuteen liittyvät tekijät. Politiikka-alueet koskevat mm. koulutusta, nuorisoa, kulttuuria, ympäristöä, työllisyyttä, tutkimusta ja innovaatiota, sosiaalista turvallisuutta, kestävää kehitystä sekä digitalisaatiota. Yhteisiä politiikkatoimia tarvitaan väestön mielenterveyden edistämiseksi ja resilienssin vahvistamiseksi. Komission tiedonannon periaatteet ovat: kaikkien saatavilla on riittäviä ja tehokkaita ennaltaehkäisytoimia, kaikilla on pääsy laadukkaaseen ja käyttäjälle kohtuuhintaiseen mielenterveyden hoitoon sekä kaikilla on toipumisen jälkeen mahdollisuus integroitua uudelleen yhteiskuntaan.

EU:n mielenterveyden kokonaisvaltainen lähestymistapa sisältää toimia, joilla:

- mielenterveysnäkökohdat otetaan osaksi kaikkia toimintapolitiikkoja,
- edistetään hyvää mielenterveyttä, mielenterveysongelmien ehkäisyä ja varhaista puuttumista,
- edistetään lasten ja nuorten mielenterveyttä,
- annetaan apua eniten tarvitseville,
- torjutaan työelämään liittyviä psykososiaalisia riskejä,
- vahvistetaan terveysjärjestelmässä mielenterveysosaamista ja parannetaan hoidon saatavuutta,
- ehkäistään mielenterveyteen liittyvää stigmaa ja syrjintää sekä
- edistetään mielenterveyttä maailmanlaajuisesti.

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi komission tiedonannossa esitellään 20 lippulaivahanketta, joiden toteuttamiseen komissio on varannut rahoitusta olemassa olevista rahoitusvälineistä yhteensä 1,23 miljardia euroa. Työelämän psykososiaalisten riskien torjumiseen kuuluvat mm. EU:n työpaikkakampanjat ja psykososiaalisia riskejä koskeva EU –tason aloite (rahoitus EU-OSHA). Mielenterveysosaamista ja hoidon saatavuutta voidaan parantaa hankkeissa, joissa kohdennetaan toimia ammattilaisten määrään ja koulutukseen, eri alojen mielenterveyttä edistäviin uudistuksiin sekä ajantasaisen mielenterveystiedon keruuseen. Stigmaa ja syrjintää torjutaan myös lippulaivahankkeella (rahoitus noin 18 Me).

Suomen kanta

Suomen kantaa valmisteltiin laajassa kuulemisessa ja tiedonanto lähetettiin kommenteille sosiaali- ja terveysministeriön sisällä, eri ministeriöihin sekä jaostoihin

(terveys ja työsuojelu). Lisäksi asia esiteltiin sosiaali- ja terveysministerin, sosiaaliturvaministerin sekä liikunta-, urheilu- ja nuorisoministerin erityisavustajille.

Suomi tukee mielenterveyden kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja sen ottamista osaksi kaikkia politiikkoja sekä sen kolmea perusperiaatetta. Suomi pitää hyvänä, että komissio osoittaa merkittävää rahoitusta keskeisiin tavoitteisiin ja niiden sisältämiin hankekokonaisuuksiin, joilla edistetään eurooppalaisten mielenterveyttä, ehkäistään masennusta ja itsemurhia, vahvistetaan ehkäiseviä toimia ja varhaista puuttumista ihmisten arjessa sekä parannetaan hoidon saatavuutta ja saavutettavuutta ml. alueellisen tasa-arvon edistäminen sekä riittävää kuntoutumisen tukea. Myös niiden ihmisten auttaminen, joilla avun ja tuen tarve on suurempi, on huomioitu komission toimissa, mikä on merkittävää ihmisten yhdenvertaisuuden sekä koko yhteiskunnan toimivuuden ja resilienssin näkökulmista. Tämä tarkoittaa toimia mm. ikääntyneiden yksinäisyyden ja sosiaalisen eristäytyneisyyden ehkäisemiseksi, vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaamista, rikoksen uhrien ja laitoksissa sekä asumispalvelujen piirissä olevien auttamista, sukupuolten tasa-arvoa sekä sukupuoli-, seksuaali-, kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien yhdenvertaisuuden vahvistamista, mielenterveyteen liittyvän stigman ja syrjinnän sekä eriarvoisuuden, vihapuheen ja väkivallan torjumista. Suomi kannattaa näitä tavoitteita.

Suomi tukee komission näkemystä, jonka mukaan hyvä työympäristö on terveyden ja mielenterveyden kannalta ratkaiseva tekijä, sekä näkemystä mielenterveydestä työkyvyn, osaamisen ja tuottavuuden edellytyksenä. Työympäristön psykososiaalisten riskien tunnistaminen, ehkäisy ja hallinta ovat keskeisiä toimia työikäisten mielenterveyden edistämisessä. Suomi kannattaa komission näkemystä tukea työntekijän mahdollisuutta jatkaa työssä mielenterveyshäiriöstä huolimatta ja oikeutta palata työhön mielenterveysperusteisen poissaolon jälkeen. Suomi korostaa, että mielenterveyden edistämiseksi työelämässä ja psykososiaalisten riskien torjumiseksi työympäristöissä on tehtävä riittävän vaikuttavia toimia. Suomi pitää myös tärkeänä, että tuetaan eri ikäisten ja eri elämänvaiheissa olevien ihmisten työurien jatkuvuutta, kestävyyttä ja mahdollisuutta pidentyä yli eläkeiän.

JAKELU Eduskunta, työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

TIEDOKSI YTO, TTO
Johtaja Taru Koivisto
Johtaja Liisa Hakala
Osastopäällikkö Annakaisa Iivari
Osastopäällikkö Raimo Antila
Kansliapäällikkö Veli-Mikko Niemi
Erityisasiantuntija Jaana Vastamäki